ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI
HADİS BİLİM DALI

HİCRİ II. ASIRDAN GÜNÜMÜZE KADAR HADİS İNKARCILARI VE GÖRÜŞLERİ

Hazırlayan

Mustafa Dönmez

(Seminer)

BURSA

1999-2000

I. BÖLÜM

1. Sünnetin Tanımı:

Sözlük anlamı olarak Sünen kelimesinden alınıp, anlamında kullanılmıştır. Bundan başka kullanılan manalar şunlardır:

a: İster iyi isterse kötü olsun bu manada kullanıldığına dair çeşitli şiirlerden iştişhat edilmiştir. Bu manayı veren hadis, delil olarak getirilmiştir. O hadiste şudur:

b: Karakter yaratılış şekli anlamındadır.

c: Uyulan imam.

d: Ümmet veya ümmetlerin süneni

e: Uyulan adet (Kur'an ifadesi) bu ister iyi ister kötü olsun.

f: Merkebin sırtındaki siyah çizgi

g: Medine'de bilinen bir hurma türü

i: Sünnetullah. İlahi kanun, nizam, hikmet anlamında kullanılmıştır.

Hadis Alimlerinin örfünde itikatta gidilen yolun adı olmuş ve itikadi eserler bu isimle anılmıştır.

Böylelikle bu ümmetin ilk gelenlerine Sahabe, Tabiin ve onların yolunda gidip Hakta birleşenlerin adı olmuştur.

İstilahi anlamı:

Sünnetin ıtlak olunduğu manalar:

a: Genel anlamda Hz. Peygamberden sadır olan söz ve fiil olan emir ve yasaklar veya mendup olan şeyler. İster bunlar naslandırılsın isterse naslandırılmasın.

b: Peygamberden başkasının sünneti kasdedilirse bu terim kayıtlandırılır ve mutlak olarak ifadelendirilmez.

c: Bazen sahabenin ameline itlak olunur. Bu ister kitap ve sünnette olsun, isterse de olmasın. Çünkü sahabe indinde sabit olupta bize nakledilmemiş bir sünnet olabilir veya onların icma ettiği bir ictihat olabilir. Buna örnek içki içenin haddi, mushafın toplanması, insanların bir kıraat üzerine okumasını sağlamaları ve divanların tedvini gibi.

Bunun delili ise şu hadis-i şeriftir:

ve Hz. Ali'nin şu sözüdür:

d: Bid'at karşılığında itlak edilen sünnet mesela: falan sünnet üzerine ve falan bid'at üzerinedir. (Şayet sünnete muhalif hareket ederse)

e: Farz olmayıp nafile cinsinden olan ibadetler ister müekked olsun isterse de olmasın sünnet edilmiştir.

Disiplinlere Göre Sünnetin Tanımı:

1- Hadisçilere göre: (elden yazılı)

2- Usülcülere göre: ...

3- Fıkıhçılara göre: ...

Burada en geniş tanımın hadisçilerin olduğu ortadır.

Sünnetle Hadis Arasındaki Fark:

Hadis alimlerinin çoğuna göre her ikiside müteradif anlamda kullanılmıştır. Bazıları ise ikisini ayırmıştır. Şöyle ki: Hadis, nakledilen kavli, fiili ve takriri şeylerdir. Sünnet ise: Peygamber döneminde sahabenin son dönemine kadar dini uygulamadaki keyfiyet diye itlak edilmiştir. Abdurrahman b. Mehdinin, Süfyan-ı Sevri'nin ve Malik hakkındaki sözler bu manaya hamledilir.

Sünnetin Delil Oluşu:

a: Kur'andan deliller ve bununla ilgili ayetleri alimlerin tefsir etmeleri.

b: Sünnetten deliller.

c: İcmadan delil.

d: İmamların sünnetin delil oluşu ile ilgili sözleri.

Sünnetin Mertebesi ve Görevi:

a: Mertebesi Kur'andan sonra gelir.

b: Kur'anı açıklamada sünnetin geliş yolları şunlardır:

1. Kur'an hükümlerinin tekid ve takrir şekliyle gelmesi.

2. Ayetlerin mücmel olanı açıklama, geneline tahsis etme, mutlakını kayıtlandırma, müşkilini izah etme, muhtasar olanını tafsilat verme, sabit olan bir hükmü neshetme ve Kur'andaki bir prensibin detayına inmesi.

3. Kur'anda olmayan bazı hükümler hakkında yeni hükümler getirmesi.

Bu Konuda Ulemanın İhtilafı:

Bu hükümlerin istiklaliyeti sözkonusu mu yoksa Kur'anın velev tevil yoluyla olsa da, genel naslarına dahil midir? Ekseri alimler birinci görüşü savunmuştur. İkinci görüşü ise Şatibi ve Ebu Zehra savunmaktadır. Doğru olan Cumhurun görüşüdür. Eğer ikinci görüşü tercih edersek, Kur'ana muvafakat ettiğine itaat, ona zait olan hükümlerde peygambere itaat yok denilirse o zaman peygambere olan hususi itaatın anlamı kalmaz. Halbuki Cenab-ı Hak şöyle buyuruyor: "Kim Peygambere itaat ederse Allah'a itaat etmiştir".

II. BÖLÜM

İSLAM'A GÖRE ŞERİAT İLE AKIL ARASINDAKİ İLİŞKİ

Aklın Mahiyeti:

Akıl insanın kendisiyle kaim olan bir sıfatıdır.

Görevi:

İlimleri bilmede ve amellerin doğru oluşunda akıl şarttır. Bununla din ve amel kemale erer. Ama aklın istiklaliyeti olmaz. Çünkü o insanda bir garize ve kuvvettir. Aynen göz kuvveti gibi münferit kaldığı zaman tek başına idrak etmesi gereken şeyleri göremez.

Mezheplerin Akıl Konusundaki Görüşleri:

Felsefe ve Kelamcılar aklı ilmin temeli sayarak vahyi de ona tabi kılarlar. Nasları ancak akıl teyit ederse kabul ederler. Buna muarız olanı reddederler. Tasavvufçular ise, aklı zemmederler. Hallerin ve ulaşılan mertebelerin ancak aklın yok olması ile oluştuğunu söylerler. Sarih aklın tekzip ettiği şeyleri tasdik ederler. Şatahata götüren şeyleri ise, överler.

Her iki mezhebin görüşü merduttur.

İslam Dininin Akla Verdiği Önem:

İslam dini aklın varlığını mükellefiyetin esası saymış bunun yok olması ile kişiden mükellefiyetin kalkacağını bildirmiştir. İslam Dini muhafaza edilmesi gereken beş şeyden birisinin akıl olduğunu söylemiştir.

Görevini tam yapan akıl, heva ve taklitten sıyrılan, munharif görüşlerden etkinlenmeyen akıldır. İslam davetini taşıyan onun emir ve yasaklarına uyan gerçek akıl budur. İlahi hükümlerin hepsi makul olup aklı muhatap almakta, aklı tedebbür, tefekkür ve basirete davet edip, kör taklitten sakındırmaktadır. Kur'an akli delil ve burhan örnekleriyle doludur. Felsefe ve kelamcılar Kur'anın bu delillerini getirmekten acizdir.

Şeriat ile Akıl Arasında Çelişki Yoktur:

Kelamcıların "akıl nassa taarruz ettiği zaman, akıl mukaddemdir. Çünkü naklin aslı akıldır" kaidesi batıldır. Çünkü vahyin nasları akla muhalif olarak gelmemiş, peygamberler de akla muhalif şeyler getirmemişler, ancak bazı şeyleri anlamada akıl aciz kalmıştır. Akla muhalif olduğu söylenen şeyler ya uydurma bir hadise, ya da zayıf bir delalete delil olmaya müsait

olmayan şeylerdir. İbni Teymiyenin bu konudaki kaidesi anlamlıdır: “ Sahih nakil sarih akle muarız değildir”.

Aklın Şeriata İnkıyat Etmesi ve Teslim Olmasının Gerekliliği:

Doğruya ulaşmanın ancak peygamberler yoluyla olduğu esastır. Buna dair deliller vardır. Peygambere inkıyat ve teslimiyete iki örnek:

1- Aklın peygamberin haberi karşısındaki tutumu mukallit bir amminin müçtehit karşısındaki tutumu gibidir.

2- Bir çocuğu mürebbi ve hocasına teslimiyeti gibidir. Ona muarız olamaz.

Vahye teslim olmak istemeyen aklın vahyin yanındaki değeri mukayese bile edilemez.

Dinin Kemali Ermesi:

Kemale eren bir dinin nakıs olan akla ihtiyacı olmadığı açıktır. Bilakis aklın ona ihtiyacı olup uyması gerekir. Sonra Hz. Peygamber akıllı bir insan olup, dini tebliğde ki masumiyeti kesin olarak kabul edilmiş bir husustur. İbni Teymiyenin kelamcılarla tartışması içeriğinde bu konuda verdiği temsil meşhurdur ,.

Sahabe ve Selef akıllarıyla şeriata muarız olmadılar:

Sahabeler vahye teslim olmuşlar, cözemedikleri bir şey olunca bunu akıllarıyla reddetmeyerek, Hz. Peygambere gelip sormuşlardır. Sahabenin sünnete karşı tutumuyla ilgili bir çok nakiller vardır. Selef de aynı metodu takip etmiş, Akla hak ettiği yeri vermiş ve naslara bağlı kalmışlardır.

Akılla Şeriata Muarız Olanların İnhirafları ve Bununla İlgili Görüşler:

1. taife haberlere muarız olan aklı da onlara takdim edip, “bize akıl gerekli, nakle ihtiyacımız yoktur” diyen Mutezile ve yolundan gidenlerdir.

2. taife rey ve kıyaslarıyla naslara muarız olan, “rey ve kıyas bize gereklidir, hadise ihtiyacımız yok” diyen rey ashabıdır.

3. taife hakikat ve zevkleriyle naslara muarız olan, “hakikat bizimdir şeriata ihtiyacımız yoktur” diyen tasavvufçulardır.

4. taife idare ve siyasetle naslara muarız olup, “biz siyaset erbabıyız, şeriata ihtiyacımız yoktur” diyenlerdir.

5. taife nasları tevil ederek muarız olan “biz batın erbabıyız, zahire ihtayacımız yoktur” diyen batınilerdir.

Bunların Sapmaları:

1- Akıllarıyla nasları reddedenlerin durumu, aklıyla secde etmeyi reddeden İblis Şeytana benzer.

2- Şeriatın bir çok yerine itiraz eden, Hz. Peygamber Nübüvvetine karşı çıkan kimse de, inkarcılara benzer.

3- Bu tutumları, Peygamberi tekzip etme, onu hatalı görme, sem’iyatın delillerini iptal ederek Peygamberin haber verdiği ilim yolunu kapatmaya götürür.

4- Vahyin naslarına akılla muarız olmak, felsefe kaidesine göre Nübüvveti ikrar etmekdir. Çünkü bunlarda vahyi tabidir metbu değildir. Bu ise, Nübüvvete gerçek iman değildir. Çünkü Nübüvvet ve haberler yoluyla idrak edilen şeyler akılla idrak edilemez.

5- Bunlar Peygamberin getirdikleri hiçbir şeyden istifade etmemişler, çünkü ona müracaatta bulunmamışlardır. Dolayısı ile onların indinde onun varlığı yok gibidir. Daha ötesi, onun getirdiklerini tekzip, itiraz ve tevil yoluyla defetmişlerdir.

6- Allahın yeryüzündeki hikmetlerinden biri de, peygamberlere muhalefet edenlerin akıllarını fesada uğratmasıdır.

7- Bütün bunlar, Peygamber ve şer’e tabi olmayıp, hevaya tabi olmaktan kaynaklanmaktadır.

8- Bu hatalı metodları kendilerini, Allah ve Peygamber hakkında yanlış bilgi vermeye götürmüş ve ilimsiz konuşmaya sevk etmiştir.

9- Kelamcıların bu tutumu kendilerini, aralarında ihtilaf, tefrika ve çekişmeye götürmüş, en fazla ihtilaf eden kimseler haline getirmiştir.

10- Tahayyür ve şüphe içerisinde kalmışlardır. Kelamcıların kendi ifadelerinden şüphe ve şaşkınlık içerisinde olduklarına dair kelamcı Şehristani, Razi ve diğerlerinden nakiller gelmiştir.

KLASİK AKILCI EKOLÜNÜN (MUTEZİLE) NEBEVİ SÜNNET HAKKINDAKİ TUTUMU

I. BÖLÜM

Mutezilenin Akıl Hakkındaki Tutumu Ve Usulu Hamse

(Beş Esas İle İlgilidir.)

Bu bölüm konumuzun dışında kaldığı için burada işlenilmiyecektir.

II. BÖLÜM

Mutezilenin Mütevatir Ve Ahad Hadisi Hakkındaki Tutumu

1. Hadisi ve Hadis Ehlini Kötülemeleri:

Mutezile, hadis öğrenmeyi kötülemiş ayrıca öğrenen insanları da kaçındırmıştır. Hatta buna ihtiyaç olmadığını, aklın ve zihnin yeterli geldiğini savunmuştur. Kadı Abdülcebbar da delil olarak, hadis ehlinin hadisler hakkında ki menfi sözlerini zikreder. Hadisçilerin bir hadis hakkında başka tariklerini çoğaltmayı sevdiklerini, fakat bunun hiçbir faydası olmadığını söyler. Bunun yanında Mutezile, fıkıh ve hadisle meşhur olmadıkları, çünkü ellerindeki olanla yani akılla yetindiklerini ve bunun dinde fıkıh ve hadis talep etmekten daha üstün olduğunu söyler. Hadis rivayetinden kaçınılmasının gerekli olduğunu, çünkü bunda yalan olabileceğini savunur.

2. Mütevatir Hadis:

Nazzam'a göre, her asırdaki ümmetin rey ve istidlal yönünden hatada vuku bulması nasıl caizse, aynen mütevatir haberde de yalanda vuku bulmak caizdir. Ebu Huzeyl el-'Allafa göre de, haberlerin delil sayılabilmesi için 20 kişiden daha azı ile sabit olmamasını ve bunlar içerisinde bir veya daha fazla kimsenin cennet ehli olmasını şart koşar. Dört kişiden daha azın rivayeti hüküm ifade etmeyeceğini 4 ila 20 arasındaki kişilerin rivayeti ancak ilim ifade edebileceğini iddia ederek buna delil olarak Enfal Suresinin 65. ayetini getirir.

3. Ahad Hadis:

a) Tarifi : Mutezileye göre ahad hadis, doğruluğu veya yalanlığı bilinmeyen hadistir. Dolayısı ile Peygambere izafe edilen bir sünnet olamaz. Ancak akla uygunluk arzederse o zaman sünnet denilebilir. Dolayısıyla haberi ahad'da "Peygamber dedi" denilemez ancak "Peygamberden rivayet olundu" denilir.

b) Ahad Haberler Din İşlerinde Mutlak Olarak Delil Değildir:

Çünkü kasıtlı olarak yalan söylemek hata, unutkanlık ve değiştirmek gibi durumlar olabilir.

c) Haberi Ahadı Reddetmede Bazı Şüpheleri:

1. Zül-yedeynin kıssasında Hz. Peygamber onun haberini başkaları tasdik edinceye kadar kabul etmemiştir.

2. Ninenin mirası konusunda Hz. Ebu Bekir el-Muğira'nın haberini Muhammed b. Seleme destekleyinceye kadar kabul etmemiştir.

3. İsti'zan konusunda Ebu Musa el-Eş'arinin haberini Ebu Said el-Hudri tasdik edinceye kadar Hz. Ömer bunu kabul etmemiştir.

d) Akla Muhalif Olunca Haberi Ahad ile İhticac Edilmez:

Ebu'l-Hüseyin şöyle der. "Aklın gereğine muhalif olan zahir haber kabul edilmez. Çünkü biz mutlak olarak Allahın kişiye sadece gücü nisbetinde yüklediğini akılla biliyoruz. Akla muhalif olan haberi kabul edersek, ya Peygamberin sıdkına inanıp böylelikle iki zıddı birleştirmiş oluruz veya onu tasdik etmeyerek mucizenin medlül olandan yüz çevirmiş oluruz ki bu da imkansızdır."

e) İtikadi Konularda İhticac Edilmez:

Mutezilenin bir kısmı haberi ahad yoluyla itikadi konuların sabit olamayacağını iddia etmiştir. Çünkü itikad zanna değil, yakine bina edilir. Haberi ahad ise, zan ifade eder. Yakin ise, ancak akli delillerden elde edilir. Cahiz, Ebu'l- Hüseyin ve Abdülcebbar bu konuda aynı görüştedirler.

f) Ahkamda Ancak Bazı Şartlar Bulunursa Amel Edilir:

Bu konuda Ebu Ali el- Cubai şöyle der: "Haberi bir adil nakleder de ancak onun yolundan başka bir adilin haberi eklenirse o hadis kabul edilir. Ayrıca Kur'anın zahiri veya başka bir haberin zahiri onu destekler, yahut sahabeler arasında yayılmış yahut ta bazıları bununla amel etmişse o zaman kabul edilir."

Şüphelere Cevap:

1. Hadis Ehlinin ve Hadisin Kötülenmesi Meselesi:

Bunun sebebi Mutezilenin hadis ilmini bilmemesi ve ona önem vermemesi yüzündendir. Dolayısı ile eserlerinde hadis ile istidlal çok azdır. Onların çoğu herhangi bir konuda bir veya iki hadis rivayet edildiğini zanneder. Örneğin Ebu'l-Hüseyin el-Basri ru'yet konusunda sadece Cerir b. Abdullah'ın hadisi nakledildiğini zanneder. Halbuki bu konuda 30'a yakın hadis vardır. Sonra hadis ehlini öven Kadı İyad, İbn Ebu'l-İzz, Şafii, er-Ramehurmezi, İbn el-Medini, es-Sevri, Hatib el-Bağdadi gibi alimlerin sözleri gelmiştir .

2. Mütevatir Hadis:

Bazı alimler haberleri dörde bölmüştür bunlar:

a) Lafzen Mütevatir, b) Manen Mütevatir, c) Müstefiz Haberler, d) Haberi Vahid.

Bazıları da bunu üçe bölmüştür:

a) Mütevatir, b) Meşhur, c) Ahad.

Bazıları da Mütevatir ve Ahad olmak üzere ikiye bölmüştür. Sahabelerin haberleri mütevatir ve ahad diye haberleri ayırması olmamıştır. Bu taksim daha sonra ki alimler tarafından yapılmıştır. Mutezilede mütevatir her ne kadar haberi vahidden üstün görülmüş olsa da, mütevatir hadisi bile akıllarına ters düşünce hemen tevil yoluna giderler veya inkar ederler. Selef ise, mütevatir haberi subutu kat'i ve yakini ilim ifade eder olarak görmüştür.

Ebu Huzeyl'in iddia ettiği gibi mütevatirde muayyen ravi sayısı şartı yoktur. Bu konuda doğru olan Abdulhalim İbn Teymiyye (babası)'nin zikrettiği sözdür. "Tevatürde ravi sayısına itibar edilmez. İtibar edilen yalanda birleşmeleri mümkün olmayan nefsin itminane erdiği ilim ifade edebilecek derecede olmasıdır". Dolayısı ile alimler tevatür konusunda muayyen bir sayıda ittifak etmemişlerdir. Ayrıca Selefi Salihin, dinin akaid ve ahkam gibi bütün alanlarındaki mütevatir hadisleri kabul edip amel etmekten geri kalmamışlardır.

3. Ahad Hadisin Tarifi:

Bir veya daha fazla kimsenin rivayet ettiği ve mütevatir şartlara haiz olmayan hadistir. Mutezile ise, ahad hadise farklı bir tarif getirmiş bu tarifle hadisi rahatlıkla reddedip veya amel etmemeye müsait bir kavram olarak göstermiştir. Böylelikle dindeki hadislerin büyük bir kısmını saf dışı etmiştir.

4. Dinde Mutlak Olarak İhticac Edilmez İddiası: Haberi Vahid, dinin aslından bir asıldır. Şayet amel edilmesi bırakılırsa dinin büyük bir kısmının yok olması demektir. Haberi vahidle istidlal edileceğine dair kitap ve sünnette deliller, Selefin bu konuda icması ve uygulaması vardır:

a) Kur'andan deliller ve istidlalleri, b) Sünnetten deliller ve istidlalleri, c) Sahabe ve Selefin icması.

Hicri 100. Yılından sonra Mutezile bu görüşü ortaya atmıştır. Zü'l-yedeyn, ninenin mirası ile ilgili Ebu Bekir ve Hz. Ömerin isti'zan kıssalarına ilim ehli açıklık getirmiştir. Sonra sahabelerin haberi vahidi kabul etmelerine bir çok örnekler vardır. Haberi vahidde yalan, hata, unutma veya değiştirme iddiası ile onun terkedilmesinin doğru olmadığını açıktır. Çünkü ravilerin tamamen hata unutma ve benzeri arızalardan salim olduklarını kimse iddia etmemiştir. Lakin önemli olan bu ne zaman vuku bulursa bilinmesi ve açıklanması gerekir.

5. Akla Muhalif İse, İhticac Edilmez İddiası: Daha önce akılla naklin taarruz etmediğini, böyle bir şey varsa, o hadis veya nassın sahih yoldan gelmediği belirtilmiştir.

6. İtikatta Delil Olmayacağı İddiası: İstidlalde, itikatla amel ayırımını ilk olarak Mutezile'nin yapmıştır. Böyle bir ayırım doğru değildir. Buna cevap şöyledir:

1- Peygambere itaat ve isyanı nehyeden naslar genel ve mutlak olarak gelmiş, dolayısıyla akide ve ahkamı içerir. Bunlardan sadece ahkamı tahsis etmek, delil olmayan bir tahsistir.

2- Haberi vahidle itikad ve ahkamda ihticac etmek, Hz.Peygamber ve ashabından sabit olmuştur. Kaldı ki Selefte bu şekilde hareket etmiştir.

3- Akaid ve ahkamın ayırımı birbirinin mütelazımının ayrımıdır. Çünkü bazen akide bir hüküm içerir, bazen de bir hüküm bir akideyi içerir. Dolayısı ile böyle bir ayırım sonradan çıkmıştır.

Ahad hadisler akide de delil olmaz sözü aslında bir itikadi görüştür. Bunun sıhhatine delil nedir? Bu sadece somut bir iddiadır esası da yoktur. Ahad hadisler zan ifade eder sözünden maksat racih olan bir zandır, mercuh olan bir zan değildir. Ayrıca zan ifade ettiği görüşü de ittifak edilmiş bir görüş değildir. Kaldı ki, ilim ifade eder diyenlerde vardır. Bu konuda el-Albani, Ahmet Muhammet Şakir ve İbn Teymiye'nin sözleri dikkate şayandır. İbn Teymiye, Ali Cubai'nin hadisleri kabulde koştuğu sayı şartına iki yönden cevap verir.

a) Hadisi kabul etmedeki bu şartı daha önce hiçbir muhaddis iddia etmemiştir.

b) Cubai, rivayeti şahadete kıyaslamıştır. Bu ise batıldır. Her ikisi arasındaki farklar açıktır. Onlar da şöyledir:

1. Peygambere yalan isnadı başkasına yalan isnadı gibi değildir.

2. Hz. Peygamberden haber verirken ravilerde güvenilirliğin şart olması vardır ki bu da adalet ve zapt sıfatlarını içerir.

3. Allah dinini hıfzını tekeffül etmiştir. Ama diğer şeylerin hıfzını tekeffül etmemiştir ki bazen bunlar, şahadet yoluyla haksız yere elde edilmektedir.

4. Kadının rivayeti erkeğin rivayeti gibidir. Ama şahitlikte öyle değildir. Buna benzer başka farklarda vardır.

Mutezilenin Haberi Vahidi İnkar Sebebi: Mutezile haberi vahidi akidevi yaklaşımlarına ve akıllarına ters düştüğü için bütünüyle reddetme yoluna gitmiştir.

ÇAĞDAŞ AKILCI EKOLÜNÜN NEBEVİ SÜNNET HAKKINDAKİ TUTUMU

I. BÖLÜM

Yeni Akılcı Ekolünün Klasik Akıl Ekolünden Etkilenmesi ve Nebevi Sünneti Terketmedeki Rolü

Bir çok müslüman Mutezile'ye ait fikir ve düşüncelerin tarihin derinliklerine karıştığını zanneder. Halbuki realite bunun aksini gösterir. Bugün insanların alimlerden saydığı bir çok kimse Mutezile'yi övmekte, savunmakta ve onların metodlarını uygulamakta, görüşlerini de ölçü olarak almaktadır. Her karşı çıkanı da kötülemektedirler. Mutezile'nin fikir ve düşüncelerinden etkilenen ve onların görüşlerini savunan özellikle de haberi vahidi onlar gibi reddeden çağdaş, akılcı ekolün temsilcilerinden olan kimse ve yazarlar şunlardır. Ahmet Emin, Zühdü Carullah, Muhammed Abduh, Mahmut Ebu Reyye, Muhammed Gazzali, Mahmut Şevtut, Dr. Muhammed Ammare, Dr. Cemalettin Mahmud ve Muhammed Kasım bunlardandır. Sözlerinin içerikliliğine gelince, şöyle hülasa edebiliriz:

1. Mutezileye çeşitli övgüler yağdırılmakta,
2. Hür bir irade ve rey sahibi, ileri görüşlü oldukları,
3. İslamı savundukları, yüceltip yaydıkları,
4. Hadis ekolünü kötüledikleri ve onların dogmatik oldukları,
5. Metodlarının çok ince ve üstün bir metod olduğu.

Bazı çağdaş yazarların Mutezile'den en fazla etkilendiği husus, metodlarında haberi vahidi reddetmeleridir ki, mezkur yazarlar aynı görüşü paylaşmaktadırlar. Bu çağdaş Mutezilelerin haberi ahad ile ilgili sözlerinin içeriliği şöyledir:

1. Haberi vahid zan ifade ettiğinden dolayı itikatta delil değildir.
2. Gaybiyat ile ilgili konularda da delil değildir.
3. Haberi vahid akla, Kur'ana, ilme zıt ise, alınmaz.
4. Teşriyatın bazı konularında geçerli değildir.
5. Haberi vahid sahih olan kıyasa muhalif ise, alınmaz.

Reddedilen Hadislerden Örnekler:

1. İsa (a.s.)'ın kıyametten önce inmesi.
2. Deccal ve Cessase hadisi.
3. Musa (a.s.)'ın ölüm meleği ile konuşması
4. Şeytanın İsa ve Meryem (a.s.)'a dokunamaması.
5. Allah Resulü'nün büyülenmesi ile ilgili hadis.
6. Hz.Peygamberin göğsünün yarılması ve kalbinin yıkanması ile ilgili hadis.
7. Hz. Peygamberin Şeytanının Müslüman olması.
8. Miraç hadisi.
9. Sineğin kaba düşmesi hadisi.
10. Kader ile ilgili bir hadis.
11. Cennet ile cehennem arasında geçen konuşma ile ilgili hadis.
12. Diğerleri. (Örneğin Mehdi ile ilgili hadisler)

Reddedilen üç tane hadisi konu alarak, muhaliflerin şüphelerine cevap vermek mümkündür . Bunlar: 1. İsa (a.s.)'ın inişi, 3. Musa (a.s.)'ın ölüm meleği ile konuşması, 3. Sinek hadisi.

Bu hadisler hakkında yapılan itirazlar ve cevapları kısaca görelim.

1. Hadis: Ahir zamanda İsa (a.s.)'ın inişi.

İtirazlar:

1. Hadis mütevatir derecesinde değildir. Ahad olduğundan itikatta delil sayılmaz.
2. Hadis tevil edilmelidir. (Muhammed Abduh'un tevili)
3. Bu Hristiyanların itikadıdır.
4. Bunu tefsire İsrailiyat olarak sokan Vehb b.Münebbih ile Ka'bu'l –Ahbar'dır.
5. Buna inanmamak kişinin imanına ve islamına zarar getirmez. Kişiyi de kafir yapmaz.
6. Bu hadiste izdirap, çelişki ve manada nekaret vardır.

7. İsa'nın semaya yükseldiği konusunda (ruh ve cesedi ile) açık nas yoktur.

Cevaplar:

1. İsa (a.s.)' ın semaya yükselişi ile ilgili Kur'an ve sünnetten deliller vardır.

2. Tefsir alimlerinin bu konudaki görüşleri müspettir.

3. Ahir zamanda inişine Kur'anda deliller ve tefsircilerin açıklamaları

4. İnişine sünnetten deliller ve bu hadislerin mütevatir olduğuna dair alimlerin sözleri vardır

5. Bu konuda 23 sahabiden 60 tane hadis gelmiştir.

6. Bu hadislerin bazıları mücmel, bazıları mufassal, bazılarının da veciz veya mutdarip olması bu hadislerin böyle olduğunu göstermez. Çünkü Kur'an-ı Kerim ayetlerinde de aynı üslup kullanılmıştır. Ayetler bazen mücmel, bazen mufassal ve değişik üsluplarla gelmiştir.

7. Ümmet bunun kabulünde icma etmiştir.

8. Sünnetteki bu açık nasların tevili tahrif ve tebdildir.

9. Dinen zaruretle sabit olan şeylerin inkarı küfür sayılmıştır. Dolayısıyla inişine itikad etmek vaciptir.

10. Bu konuda rey ve ictihada yer yoktur.

2. Hadis: Musa (a.s.)'nın ölüm meleği ile konuşması:

İtirazlar:

1. Bu hadiste İsrailiyat kokusu vardır.

2. Hadisin metninde tutarsızlıklar vardır. Örneğin Musa'nın ölümü istememesi.

3. Hadisin metni illetlidir.

4. Metin ne akide ve nede amelle ilgili bir rivayet değildir. Bunu red ve kabul fikri ihtilaflıdır.

5. Musa'nın meleğin gözünü kör etmesi makul değildir. Çünkü bu beşere gelen arizi bir durumdur. Melekler hakkında mümkün değildir.

Cevaplar:

1. Bu hadis alimlerin kabul ve teslim oldukları bir hadistir. Çünkü sağlam ve emin raviler tarafından nakledilmiş, sıhhatına inanılarak sahih hadis kitaplarına alınmıştır. Hadisi rivayet edenler Buhari, Müslim, Nesai, İmam Ahmet, İbn Hibban, Abdürrezzak ve İbn Kuteybedir.

2. Hadisin sıhhatinde şüphe vardır veya illetlidir diyenler, hadis metninin neresinde illet olduğunu ve hangi hadis aliminin bunu söylediğini ispat etmelidir.

3. Bu rivayette geçen kıssa, aynen İbrahim (a.s.)'ın imtihan olunması gibi, Musa (a.s.) hakkında da bir imtihan söz konusudur.

4. Musa'nın meleğin gözünü kör etmesi onun melek olduğunu bilmediği içindir. Eğer ilk merhalede onun melek olduğunu bilseydi bunu yapmazdı. Kaldı ki bu Musa (a.s.) hakkında garip değildir. Kur'anda onun bir kıptiye vurmak suretiyle öldürdüğü geçmektedir.

5. Kişi evinde bilmediği bir kimse görünce onu defetmek için eliyle bir gözünü kör etmesi caizdir. Dolayısıyla onun için de bu mubah olmuştur.Binaenaleyh bu kasten olmamış, bir savunma neticesinde meydana gelmiştir. Bizim dinimizde de evin kapı deliğinden evde olanı tecessüs edebilmek için bakan kişinin gözüne batırmak dinimizin cevaz verdiği bir şeydir.

6. Meleğin ikinci gelişinde Musa onun melek olduğunu belli bir alamet ile anlayarak teslim olmuştur.

7. Hadis İsrailiyattan değildir. Bilakis Hz. Peygambere kadar ref edilmiştir. Bu hadisi Hemmam b. Münebbih ve başkaları da rivayet etmişlerdir. Şayet İsrailiyattan olsaydı hadis alimleri bunu illa ki beyan ederlerdi.

8. Hadisin itikad ve amel yönünden bir ilgisi olmadığını söyleyenlere şu cevap verilir:

a) Burada gaybe iman etmek, Cenabı Hakkın istediği kişiyi imtihan etmesi söz konusudur.

b) Hz. Peygamberin verdiği tafsilat çerçevesinde bu gibi İsrailiyatın zikredilmesi, ümmetle önceki nesiller arasında bir bağ kurmak ve ibret aldırmak maksadıyladır.

c) Musa (a.s.) bile, insan tabiatının icabı olarak keşfedilmesi istenmiştir. Çünkü Peygamber olması onu beşeriyetinden çıkarmaz.

d) Bu hadisten mukaddes topraklarda ölmenin fazileti çıkmaktadır. Çünkü hadiste Musa (a.s.), mukaddes toprağa yaklaştırılmasını istemiştir.

e) Hadisten ölüm meleğinin bir insan suretinde temessül edebileceği çıkmaktadır.

f) Sonra Musa (a.s.)nın o an ölümü istememesi fıtri bir durumdur. Her insanda bu his vardır.

3. Hadis: Sinek Hadisi

İtirazlar:

1. ‘Zararı kesin olan haramdır ve zararı muhtemel olanda mekruhtur’ kaidesine göre bu hadis kaideye zıttır.

2. İnsan sineğin hangi kanadında zehir ve hangisinde de panzehir olduğunu ayırması mümkün değildir.

3. Hadisin ravilerinden Ubeyd b. Huneyn bu rivayette teferrüt etmiştir. Ebu Hatim onun hakkında salih al-hadis demiştir. Başkaları da la ba’se bihi demektedir. Dolayısı ile bu hadisi kabul etmemek kişinin dinine bir zarar getirmez.

4. Metnin konusu İslam akidesi ile ilgisi yoktur. Ne ibadet ve ne de şeriatla ilgisi yoktur. Bununla amel etmek te gerekmez.

5. Bu rivayeti kabul etmek dine şüphe getirmektir ve islam düşmanlarına fırsat vermektedir.

6. Bu hadis haberi ahaddan olup, zan ifade eder. Dolayısıyla kabulü gerekmez.

7. Hadisin senedinin sahih olması metnininde sahih olmasını gerektirmez.

8. Dünyevi konuya ait bir şeydir. Peygamber ise dini konularda örnektir.

9. Hadisin Ebu Hureyre’den gelmesi hadise şüphe getirmektedir. Çünkü onun bir çok hadisi reddedilmiştir.

10. Modern ilim bunun aksini iddia ediyor.

11. Hadis uydurmadır.

Cevaplar:

1. Ümmetin alimleri bu hadisin içeriliğini kabul etmiştir.

2. Hz. Peygamberin verdiği bu haber, mucizelerinden bir haberdir.

3. Gelen haberlerin bir kısmını tekzip, tamamını tekzip anlamındadır.

4. “Sineğin hangi kanadında zehir ve hangisinde panzehir olduğunu sinek nereden bilecek ki o yönü üzerine yemeğe düşsün, sineğin iradesi mi vardır”? sorusuna İmam Tahavi, Nahl Suresinin

68 ile 69. ayetiyle arıdan örnek getirerek cevap vermektedir. Dolayısı ile arıya ilham edilen şey sineğede ilham edilmiştir.

5. Buhari, Ebu Hureyre'den rivayetle teferrüt etmiş değildir. Aynı şekilde Ubeyd b. Hüseyin de rivayette yalnız değildir. Hadisi, Nesai, İbn Mace, Beyhaki, Ahmet, İbn Hibban, Begavi, Ebu Said El Hudri'den, Bezzar ve Taberani de Enes b. Malik ve Tabiinden bir grup ta hadisi Ebu Hureyre'den nakletmişlerdir.

6. Ubeyd b.Hüneyin sağlam bir ravidir. İbn Hacer Buhari şerhinin mukaddimesinde bunu tenkit edilen raviler arasında saymamıştır.

7. Hadisi reddetmek için ahad diye bahane etmek kolay bir kaçamaktır.

8. Tıbbi yönünden bunun faydalı olduğuna dair alimlerin sözleri mevcuttur.

9. Nebevi tıbdan bir şey kabul etmeme ölçüsünü yeni tıbbın buluşları doğrularsa ölçüsüne bağlamak peygamberin doğruluğuna ve vahyine imanla bağdaşmaz. Şayet sünnet müstakil bir delil ise, dış desteğe ne ihtiyacı vardır.

10. Bazı tabipler bunu kabul ettikleri sabittir.

11. Hadisin uydurma olduğunu söylemek delilsiz bir iddiadır. Eğer uydurma olsaydı sahabiler bunu uygulamazlardı. Kaldı ki Enes b. Malik ve Ebu Seleme bunu uygulamıştır.

12. Hadisin dünya işlerinden olduğu iddiası doğru değildir. Çünkü dünya işlerinden olan amellerin ve işlerin bir kısmı, ya vacip, ya müstehap, bir kısmı da nehy hükmüne girer.

13. Sinek hadisinin hurmaları aşılama hadisi ile kıyası doğru değildir. Çünkü hurma aşılama hadisi bir tavsiye ve görüş niteliğindedir. Lakin sinek hadisinde önemli bir haber vardır. O da sineğin bir kanadında zehir, diğer kanadında ise, panzehir olmasıdır. Hz. Peygamber bunu o dönemde ancak vahiy yolu ile bilebilirdi. Ondan sonra diğer bir kanadının batırılmasını emrediyor.

14. 'Hadis kabul edilmiş olunursa, İslam düşmanlara fırsat vermiş oluruz', sözüde yanlıştır. İslam düşmanları islam hakkında ne zaman konuşmaktan durdu ve vazgeçti de sıra bu sinek hadisine geldi. Kaldı ki onlar kat'i ve mütevatir olan Kur'ana dil uzatıyor. Allahın kitabı düşmanların kötülemesinden ne zaman salim oldu?

15. Daha önce bu hadisi inkar eden Reşit Rıza ve Ebu Reyye modern tıp bunu destekleyince ne diyeceklerdir? Yine inkarları modern tıbbı itham etmek değil midir?

II. BÖLÜM

Cağdaş Akılcı Ekolünün oryantalistlerden Etkilenmesi ve Sünnet Etrafındaki Şüpheleri Yoğunlaştırmasında bunun Rolü Hak'tan sapmaları sebebiyle Allah Teala Peygamberine ehli kitabın hevalarına uymamaları için sakındırmıştır ve şöyle demiştir: "Ne yahudiler ve nede hristiyanlar sen onların dinine tabi olmadıkça, senden asla hoşnut olmayacaklardır. De ki: Allahın yolu işte asıl yol odur. Eğer sen sana gelen bunca ilimden sonra onların heva ve heveslerine tabi olursan, Allah'tan sana ne bir dost ne de bir yardımcı olur" (Bakara, 120).

Bu ayeti kerimede Peygambere hitap, İbn Kesir'in de dediği gibi ümmetine hitaptır. O Peygamber ki, hidayet ve kamil bir şeriat ile gelmiş dolayısıyla ehli kitaba ihtiyaç yoktur. Zira onlarda hidayet diye birşey yoktur. Yoldan sapan onlardır. Ondan sonra yazar, ehli kitabın İslam'a olan düşmanlığı ve kurduğu planlar konusunda İbn Teymiye ve Muhammed Ebu Zehv'den nakillerde bulunur ve özetle şu ifadeleri ekler: "Birçok kimse oryantalistlerin ilmi araştırma adı altında ortaya attığı şüphelere aldanmış ve bunlar müslümanlar arasında yayılmıştır. Bu durum o kadar ileri gitmiştir ki, bu görüşleri eğitim metodları adı altında bir çok İslam diyarında ders olarak okutulmakta ve müslümanların çocukları bu terbiye üzerine yetişmektedirler. Hiç şüphesiz ki değerli ilim adamları, oryantalist ve bunların izinden gidenlere sünnet üzerindeki şüphlerine gerekli cevaplar vermiştir. Yeni inkarcıların yaptıkları şey bu şüpheler üzerine bazı yeni şüpheler eklemeleridir. Bu kimseler müslüman olarak bilinseler bile, düşünceleri batılı düşüncedir, kalemleri de oryantalist kalemidir. Bunlar İslamı, oryantalistlerden daha iyi bildikleri için tehlikeleri daha büyüktür".

İddialar:

1. Sahih hadislerde uydurma ve ihtilat olduğu iddiası: Yazar burada bu iddiaları ortaya koyar, Muhammed Tevfik Sıdki, Seyyid Emir Ali ve Ahmet Emin gibilerin sözlerini nakleder. Bu iddialar özetle şunlardır:

a) Hadislerde birçok ihtilaf ve tutarsızlıklar vardır.

b) Hadislerin çoğu uydurmadır. Eğer alimler hür fikirli olsalardı, bunların çoğunu cesaretle atıp çok azı ile amel ederlerdi.

c) Allah'ın, insanlardan, hakkı batıldan ayıramayan bir şeyi din edinmelerini istemesi mümkün değildir

d) Kitap, kıyas ve akılla yetinmeliyiz, sünnetten kitaba zait olan bilgilerle ister amel eder, istersek bunları tartışmaya açarız.

e) Hadislerle amel etmek gerekli değildir. Hatta ümmetin Peygamberden tevatür yolu ile gelen hadisle bile amel etmesi gerekmez. Şayet böyle bir gereklilik olsaydı her mükellefe, hadisin sahih, zayıf ve mevzu olanını ayırdetmesi gerekli olurdu.

f) Her müçtehid mezhebini ortaya çıkarmak isteyince, diğer müçtehitler nezdindeki birtakım sahih olan sünneti reddetmek zorunda kaldı.

g) İmam Ahmed : "Üç şeyin aslı yoktur, bunlar ; tefsir, melahim ve megazi'dir." demiştir.

Cevaplar :

a) Hadislerle amel etmenin gerekli olmadığı görüşü doğru değildir. Çünkü birçok ayeti kerime sünnete bağlılığı emretmektedir. Bundan kasdedilen sadece bunun ilmi yönü değil, amelde buna dahildir. Aynı şekilde sahih hadisler de sünnete bağlanmayı ve onunla amel etmeyi vurgulamaktadır. Ahkam ve ameli kabulde sünnet, kitap gibidir. Sahabeler, Kuranda, aslı olmasa bile, hadisi delil kabul etme konusunda icma etmişlerdir. Bu konuda hiçbirisinin muhalefet ettiği bilinmemektedir. Onlardan birisine bir durum arz olununca, hükmünü Kurandan talep ederdi. Hüküm Kuranda yoksa, sünnette ararlardı, aranan hükmün Kuran ve sünnette bulunamaması durumunda şer'i ilkeler çerçevesinde içtihat ederlerdi.

b) Her müçtehit mezhebini ortaya çıkarmak için diğerinde sabit olan sünneti reddetmek zorunda kaldı iddiası, müçtehitlerin sünnete olan bağlılığı ve saygı duymaları realitesine terstir. Kaldı ki, sünneti bize ulaştıran ve onu savunanlar kendileridir. Her imam, sözünün hadise muhalif olması durumunda, amelin hadisle olacağını söyler. Bir müçtehit başkasının amel ettiği hadisle amel etmesi ve ona muhalif bir şekilde fetva vermesi o hadisi reddettiği anlamına gelmez. Bunlarda başka sebepler aramak gerekir. Örneğin, hadisin kendisine ulaşmamış olması ve kendisince hadisin sahih olmaması gibi makul sebeplerdir ki o imam bunda mazurdur. Bazan bir alim bir hadisin meşhur olduğunu görür ve o hadisin sahih bir aslı olduğunu zannederek onu alır. Başka biri gelir, o hadisi araştırır ve zayıf olduğunu ortaya koyar. Bazan da alime bir hadis ulaşır ilim ehlinin bu konuda ona muhalefet ettiğini görünce o hadisin zayıf olduğunu zannederek bırakır. Başka birisi gelip o hadisin sıhhatini ortaya koyar. Dolayısıyla alimlerden bir kısmı bu hadise vakıf olup onunla fetva verir. Diğerleri de buna vakıf olmayınca onunla amel etmez. Böyle bir durum sünneti reddetme anlamına gelmez.

c) İmam Ahmed'in sözüne gelince bu naklin sahih olduğu şüphelidir. Aksine onun müsnedinde tefsir ile ilgili birçok hadis vardır. Nasıl olur da bunlara yer verir. Sonra bu konuda hiçbir şeyin sabit olmadığını söyler? Sonra onun bu sözü eyyamü'l-arap ve megazi hakkında varit olan her şeyin yalan olmasını gerektirir ki bunu kimse söylememiştir.

d) İmam Ahmed "üç şeyin aslı yoktur" derken, bununla o ilme has eseri kastetmiştir.

e) Bu sözden maksat, sahih olmayanlara nispetle sahih olanların azlığıdır.

f) Bu sözü, sahih kabul edilse bile, mezkur sahalardaki rivayetlerin sıhhatini nefyetmesi uydurma olduğu anlamına gelmez. Yani sıhhati nefyetmesi , hasen durumunda olmasını nefyetmez. İbni Teymiye; "tefsir konusundaki rivayetlerin çoğu mürsel hükmündedir" der.

2. Hadislerin Yazıya Geçirilmesi (tespiti) Konusundaki iddialar:

a) Hadislerin yazılmasının yasaklığı konusunda gelen rivayetler yazmayı emreden rivayetlerden daha sahihtir hatta nesheder durumdadır. Çünkü müteahhirdir.

b) Şayet sünnete bağlılık zaruri olsaydı Allah Teala Kuran'ı koruduğu gibi onu da koruması gerekirdi. Hz. Peygamber de Kuran'ın yazılmasını emrettiği gibi sünnetin de yazılmasını emrederdi.

c) Hadis, Hz. Peygamber zamanından daha sonraki bir dönemde yazıldı. Bu, hadislerle oynanmasına müsait bir zaman dilimiydi. Dolayısıyla ehli kitabın başına gelen tebdil ve ziyadelik hadislere de bulaştı. Bu da hadislerin zamanla yazılmadığı ve sahabelerin de bunu muayyen bir kitapta hasretmemeleri ve tebliğ etmemeleri, ayrıca iyice ezberlememelerinden kaynaklanmaktadır. 23 senelik birikimin yazılmadan korunması mümkün olmadığından dolayı yalan ve Hz. Peygamberin söylemediği şeyler kendisine nispet edildi.

d) "Bana Kuran ve onun misli verildi" hadisi sahih olsaydı, sünnetin yazılmasını yasaklamaz, Kuranın tedvin edildiği gibi tedvin edilmesini emrederdi. Vahyin yarısını yazısız bir şekilde bırakmazdı. Çünkü böylelikle risaleti ehline kamil bir şekilde ulaştırmış sayılmazdı.

e) Sahabe de hadisi yazmamıştır.Yazanlar ise kendisi için yazıp ezberlemiş, kitap, görevini yerine getirince bu rivayetleri daha sonra imha etmişlerdir. Hatta büyük sahabiler bile, hadisin yazılmasını istemiyerek, rivayet edilmesini nehyetmişlerdir. Çünkü hadislerin dinde yaygınlık kazanmasını istemediler.

f) Tedvinin hicri II. asrın başına bırakılması rivayetlerin çoğalmasına sebep oldu. Neticede hadisler uyduruldu, bunların sayısı binleri aşarak çoğu müslümanlar arasında yayıldı. Temyizi mümkün olmaz bir hale geldi.

g) Ömer b. Abdulaziz'in tedvine bir etkisi olmadı. Daha sonra gelenler de bunu önemsemediler.

Cevaplar :

a) "Bana Kuran ve onun misli verildi" hadisi nakil yönüyle sabit olmuş bir hadistir. Dirayet yönüyle de itham edilmiş değildir. Nakil ve rivayet durumu şöyledir; hadisi Ebu Davud ve diğer sünenler tahriç etmişlerdir. Dirayet yönüyle de Kuran-ı Kerim sünneti destekliyor. (Nahl, 44 / Haşir, 7 / Nisa, 80).

b) Sünnette bu konuda aynı desteği vermektedir.

c) Hz. Peygamber, hadislerin yazılmasını, Kuran'ın yazı ve tedvinini emrettiği gibi emretmemesinin sebepleri konusunda yazar çeşitli alimlerden nakiller yaparak cevap verir.

d) Hz. Peygamber bu sözüyle hadislerin yazılmasını kastetmedi. Çünkü sahabeler ilk merhalede, Kuranı ezberlemek suretiyle onun korunmasına yardımcı olmuşlar ise, aynı şey hadis için de geçerlidir.

e) Hadisler sayıca çok ve yaygın olması nedeniyle, ilk planda bütün hadislerin toplanarak bir araya getirilmesi mümkün değildi.

f) Özellikle Hz. Ömer, Kuran'ın zihinlerde iyice kökleşmeden sünnetin kitap haline getirilmesini sakıncalı buluyordu. Zira insanların Kuranı bırakıp hadis kitapları ile meşgul olması gibi bir endişe söz konusuydu. Dolayısıyla sadece şifahi yoldan rivayet kanalıyla aktarılmasını yeterli gördü. Kuran'ın durumu sünnetten farklıdır. Sözgelimi tilavetiyle ibadet edilmesi, nazmının muciz olması, mana bakımından rivayetinin caiz olmaması ve indiği şekliyle muhafaza edilmesi gibi bir takım imtiyazlara sahiptir. Ancak sünnetten maksat lafzın verdiği anlamdı. Dolayısıyla tilavetiyle ibadet, nazmı ile bütün insanlara meydan okuma gibi (tehaddi) maksadı olmadığı için, mana ile rivayeti caiz görülmüştür. Çünkü onun bu şekilde rivayet edilmesi ümmet için bir kolaylıktır. Araplar ümmi bir toplum olduklarından dolayı yazı yazanları çok az idi. Yazı aletleri de çok pahalıydı. Nitekim Kuranı Kerim; deri , hurma yaprağı gibi nesneler üzerine yazılıyordu. Bu yüzden peygamber zamanında sünnetin söz, fiil ve takrirlerini içine alacak şekilde yazılmasında büyük bir zorluk vardı. Cenabı Hak böylelike, kitap ve telifler ortaya çıkıncaya kadar sahabeleri hadisleri ezberlemeye sevketti. Hz. Peygamber, getirdiği dini, hep bu minval üzere tebliğ etti. Allah Teala da buna şahit oldu. Dolayısıyla vahyin yarısının zayi olduğu iddiası doğru değildir.

g) Sahabelerin bir kısmı hadisleri yazıp bunları ezberledikten sonra imha etmeleri söz konusu olsaydı, onların bazı sahifeleri elimize ulaşmış olmazdı. Bazı sahabilerin yazdıklarını silmeleri yazının yasak olduğundan değil, Kuran'ın daha tam manası ile ezberlenmediği ve insanların da başka şeyle meşgul olmalarından korkulduğu nedeniyledir. Ya da ezberlemeye dayanmaları ve ezberleme melekelerini geliştirmek içindi. Ya da silinen hadisler ehli kitaptan nakledilen bilgilerden ibaretti. İnsanların bunlarla meşgul olmasından korkuluyordu. Kaldı ki, bu şekilde hareket eden sahabe sayıca azdı. İçlerinden bir gurup hem yazıyor, yazdıklarını da koruyorlardı. Sonra, sahabilerin hadisleri rivayet etmekten alıkondukları söylenemez. Bu yasaklama, muhtemelen hataya düşme korkusundan veya aşırı hadis rivayet etmeye engel olma maksadına yöneliktir. Hangi sahabe olursa olsun, muhakkak surette hadis rivayetinde bulunmuştur. İçlerinde sayıca çok hadis rivayet eden olduğu gibi oldukça sınırlı sayıda hadis rivayet edenler de vardır. Reşit Rıza'nın "sahabeler hadislerin yaygınlık kazanmasını istemediler" sözü doğru değildir. Aksine sahabeler Hz. Peygamberin sünnetinin devamlı olarak yaygınlaşmasını istemişler ve bunun için de çaba harcamışlardır. Kuran ve sünnette bu hususa işaret eden, bunun yanında dolaylı olarak, sünnete karşı koymayı yeren birçok delil mevcuttur. Yazar bu konuda Muhammet Ebu Zehv'in sözlerini nakleder.

h) Ömer b. Abdulaziz'in tedvin olayında etkisi olmadığı iddiası doğru değildir. Zira imam Zühri'nin onun bu emrine icabet ettiği kesindir. Nitekim alimler ilk hadis tedvin eden ismin imam Zühri olduğunu ifade etmişlerdir. İbn Abdilberr imam Zühri den şöyle bir nakilde bulunur : "Ömer b. Abdilaziz sünnetin toplanmasını bize emretti, ben de defterler halinde bunları yazdım. O da idarecisi olan her ülkeye bir defter yolladı". Bu rivayet, bu konuda şüphe edenlerin şüphesini çürüten güçlü bir delildir.

3. Hadislerin mana ile rivayeti

Ebu Reyye'nin iddiaları:

a) İddia edilen sahih ve hasen hadislerin çok nadir olanı Hz. Peygamberin lafzıyla ve onun muhkem terkibiyle gelmiştir.

b) İstılahlarında sahih iddia edilen hadisler, haddi zatında sahih değil ravilerine göre sahihtir.

c) Dolayısıyla çok azı hariç hadislerin çoğu Hz. Peygamberin belagat ışığından yoksun olarak gelmiştir.

d) İstılahlarına göre sahih olan, bazı ravilerin anladığı manalardır. Ya da bazı müfret lafızlar veya kısa olan hadisler gerçek üzerine kalmıştır ki bunlar sayıca çok azdır.

e) Hz. Peygamber'e nispet edilen hadislerden, kafama uyanı alır mutmain bir şekilde de bıraktığımı bırakırım. Bu hareketim de kesinlikle hiçbir zorluk ve günah yoktur.

Hadislerin mana ile rivayeti:

Yazar bu iddialara cevap vermeden önce mana ile rivayetin hükmü konusunda İbn Salah gibi alimlerin görüşlerini arzeder. Bunlar özetle şöyledir:

a) Şayet ravi Nebevi lafızların manalarını maksat ve medlulatını bilmiyorsa onun hadisi işittiği lafızlarla rivayet etmesi şarttır. Mana ile rivayeti caiz değildir.

b) Şayet ravi bu konuda bilgi sahibi ise hadis ashabı, usul ve fıkh erbabı bu konuda ihtilaf etmiştir.: Ekserisi buna cevaz vermiş, diğerleri de cevaz vermemiştir.

c) Bazı alimler de Nebevi hadisin rivayetine cevaz vermemiş, başkasının sözlerini nakletmeye cevaz vermiştir.

d) Doğru olanı, ravi zikredilen şartları taşıyorsa tebliğ ettiği lafızlar da o manayı içeriyorsa hepsinde caizdir. Sahabe ve ilk selefin durumu budur. Ki bu, hem selef hem de halefin bulunduğu uygulama bu şekildedir.

e) Sahabeler buna rağmen hata ve tahrif yapmamak için lafızla rivayete çok dikkat ediyorlardı. Cenabı Hak onlara Nebevi lafızları zaptetmeleri için son derece güçlü bir hafıza melekesi bahşetmiştir.

g) Mana ile rivayeti caiz görenler, bunu duruma göre uygulanan bir ruhsat olarak cevaz vermişlerdir. Yoksa rivayette asıl olan lafızla rivayettir.

h) Mana ile rivayet hadisin tümünde değil, sadece birkaç kelimesinde olur.

i) Hz. Peygamberden gelen bütün hadisler kavli değildir, aksine bunların ekserisi “fiili” hadislerdir. Bunların bazısının aslı kavlidir. Sahabe bunları başka bir sözle ifade ederken : “böyle emrolunduk, şöyle nehyolunduk” derlerdi.

j) Her hadisin mana ile rivayeti caiz değildir. Örneğin, ibadetle ilgili hadisler, ezan, teşehhüd, tekbir, teslim, dua ve zikirler ile Hz. Peygamberin veciz sözleri...

k) Hadis lafızlarının ezberlenmesini garipsememek gerekir. Çünkü sahabiler kendilerinde ezberlemeye yardımcı olacak birtakım imkanlara sahiptiler.

l) Hadisler tedvin edilmeden önce, Kuranın ezberlenmesinde hafızasına güvenilen sahabenin, aynı işi kavli hadislere tatbik etmesi durumunda hafızasına neden güvenilmiyor?

m) İbn Malik’in dediği gibi, nahiv kaideleri için şiir nasıl delil olarak kullanılabiliyorsa, hadislerle de istişhat edilebilir.

Cevaplar:

a) “Hemen hemen bütün hadisler mana ile rivayet edilmiştir” iddiası doğru değildir. Bilakis birçoğu lafızları ile varit olmuş ve raviler de bu lafızlarda ittifak etmişlerdir. Bu sözlerin Nebevi fesahatten çıktığını idrak eden dil bilimciler ve belagat alimleri Nebevi belagat konusunda müstakil kitaplar kaleme almışlardır.

b) Ebu Reyye’nin “dilediğim hadisi alır, dilediğimi terkederim” sözünden iki anlam çıkar: 1) Ya hadisler içerisinde herhangi bir hadisin; sıhhat, katiyyet, zan, butlan yönlerinden ne durumda olduğunu bir bakışta anlayacak bir seviyededir. 2) Ya da hadis hakkında kötü zanda bulunmuş, sanki hadisler herkesin arzusuna hizmet eden bir unsur haline gelmiş gözüyle bakar. Dolayısıyla arzusuna uyanı alır, uymayanı da terkeder. Bunu yaparken de hadisin sıhhat ve zaafına bakmaz.

Birinci ihtimalin Ebu Reyye hakkında düşünülmesi imkansızdır. Çünkü ilmi durumu malumdur. Şu halde Ebu Reyye hakkında ifade edilecek olan kanaat ikinci maddede yer alan ihtimaldır.

4. Hadisin Kur’an’a arzedilmesi:

Bu uygulamaya şu hadisi istidlal ederler:

Muhammed Gazzali’in İddiaları:

a. Hz. Aişe, hadisi Hz. Peygamberin söylemediğini iddia ediyor.

b. Hz. Aişe hadisi Kur’an’a arzederek reddediyor.

c. Bu hadis sahih hadis kitaplarında olduğu olsa bile, Kur’an’a muhalif olunca reddedilmesi gerekir.

d. Sahih hadisleri muhakeme etmenin yolu, Kur'an'ın naslarına arzetmek mesleği en doğru olanıdır.

e. Bu metodlarına delil olarak ta yukarıdaki mezkur hadisi getirirler.

f. Müctehidlerin ictihad metodu önce Kuran'a dayanır, sünnet veya hadiste onu destekleyen bir nas bulurlarsa kabul ederler. Yoksa Kur'an ittiba edilmeye daha layiktir.

Cevaplar:

a. Sahih sünnetin Kur'an'a muhalif olmadığı noktasında icma edilmiştir. Çünkü sünnetin görevi Kur'an'ı açıklamaktır.

b. Sünnet te vahiydir. Kur'an'a muhalefeti mümkün değildir. Yoksa muaraza yoluyla din fesada uğrar.

c. Sünnetin müstakil olarak getirdiği hükümler genel olarak Kur'an'da Peygambere itaati emreden ayetlere dahildir. Böylelikle Kur'an'a muhalif sayılmaz. Kaldı ki müctehidler bu hadisleri kullanmışlardır.

d. Muhaliflerin, sünnet Kur'an'a muarızdır demeleri batıl bir iddiadır. Çünkü hadis, ne zaman sabit olursa Kur'an'a hiçbir şekilde muarız olamaz.

Daha sonra yazar bu cevaplarını teyid maksadıyla Şafii, Acurri ve İbn Kayyim gibi alimlerden nakilde bulunur.

Sünnetin Geliş Yolları:

a. Her yönüyle Kur'an'a muvafık olması, her ikisi de belirli bir hükümde birleşmesi

b. Kur'an'ı tefsir ve açıklar durumda olması

c. Kur'an'nın, gerek icap ve gerekse tahrimde sükut ettiğine icap ve tahrim yönünden hüküm getirir olması.

Kaide: Alimler sünnetin Kur'an'a muhalif olması konusunda sadece uydurma hadisleri Kur'an'a arzederler ki, bu hadislerin metnin zaptedilmesi kaidesine girer. Sünnetin Kur'an'a muarız olduğu düşüncesi Mutezile'nin ortaya attığı bir iddiadır.

Konuya delil getirilen hadis:

İddia edilen hadis, zaten zındıklar tarafından uydurulan ve hadisleri ihmal etmek maksadıyla ortaya atılan bir hadistir. Hadis imamları: "Bu hadisi Kur'an'a arzettik ve hadisin Kur'an'a muhalif olduğunu gördük. Çünkü Kur'an'da şöyle denmektedir: 'Peygamber size neyi getirdiyse onu alın, neyden sakındırdıysa onu bırakın".

Hz. Aişe'nin Kur'an'a arzettiği hadis:

Hadis şöyledir:

Bu hadisi Buhari, Müslim, Ebu Davud, Tirmizi, İbn Mace ve Ahmed tahric etmişlerdir. Rivayet eden sahabiler ise, Ömer b. Hattab, Abdullah b. Ömer, Ebu Musa el-Eşari, Muğire b. Şube, İmran b. Huseyn, Suheyb, Hafsa ve diğerleri.

Hz. Aişe'ye itirazlar:

a. Hz. Aişe'nin bu rivayette Ömer'i hatalı görmesi doğru değildir. Çünkü Ömer'in bu rivayetine bir grup sahabe muvafakat etmiştir. Dolayısıyla bu sahabilerin tamamının yanılması mümkün değildir.

b. Hz. Aişe'nin sahih nas karşısında bir ictihadıdır. Nas ise sahabenin ictihadına mukaddemdir.

c. Hz. Aişe'nin bu hadisi ayete muarız görmesi zannidir. Sabit hadise muarız olan bu zan merduddur.

d. İlim ehli Hz. Aişe'nin itirazıyla Hz. Ömer'in hadisi arasında bir cem yapmışlardır. İbn Hacer bunu şu şekilde özetler:

1) Ehlinin ağlamasıyla o kimse azap olunur, şayet avazla ağlamak onun sünnetine uygunsa.

2) Ölü, ehline böyle yapmasını vasiyette bulunmuşsa.

3) Ehlini bundan nehyetmesini ihmal etmişse.

4) Ehlinin ağladığı kadar azap olunur.

5) Buradaki tazib anlamı meleklerin o kimse için tevbe etmesi,

6) Tazib anlamı, ehlinin avazla ağlaması yüzünden ölünün duyduğu acıdır.

Bu son görüşü bir grup alim tercih etmişlerdir. Bunlar, Kadı İyaz, İbn Teymiye ve diğerleridir. İbn Hacer, bütün bu görüşlerin duruma göre cem edilmesinin mümkün olduğunu söylemiştir. İbn Kuteybe ise, bunun dünya ile ilgili ahkama mütaallık olduğunu ifade eder. Her ne kadar ayeti kerimede, "bir kimse başka bir kimsenin günahını çekmez" denilse bile, bu bir şeye sebep olmayanla ilgilidir. Buna sebep olan, onunla azapta ortak olur, (Ankebut, 13)' te olduğu gibi. Hz. Peygamberin Heraklius'a yolladığı mektupta: "Eğer yüz çevirirsen bütün Erisiler'in günahını yüklenmiş olursun" demiştir.

Önemli ihtar:

Şayet Muhammed Gazzali ve onun gibilerin, sahih sünnetin Kur'an'a muhalif olma bahanesiyle sünneti reddetme kapısı açılsa, bir çok sahih hadislerin atılması gerekir. Çünkü bunlar, hadis alimlerinin koydukları tashih ve tazyif kaidelerine itimat etmeyip mücerret akıllarına dayanırlar.

Müctehid alimler, meseleleri takrirde sadece Kur'an'a değil, hem Kur'an'a hem de sünnete dayanıyorlardı. Çünkü onlar, sünnetin Kur'an'a muhalif olmadığına inanıyorlardı. Ayrıca fıkıh alimleri, bu hadisten Gazzali'nin anladığını anlamamışlardır. Bu da, az önceki hadis hakkında zikredilen görüşleri Gazzali'nin bilmediğini gösterir. Kaldı ki, Hz. Ömer fakih sahabelerin büyüklerindendir. Abdullah b. Mesud onun medresesinde yetişmiş, ilmini ve fıkhını Kufe'de yaymıştır.Nitekim Hanefi fıkhının aslı oraya dayanır. Gazzali fıkhi konularda daha çok Hanefi fıkhına dayandığına göre, böyle bir durumda Gazzali'nın fıkhı nerede kalır?

Amel-i Sünnet- Yaşayan Sünnet:

Şüpheler:

a. Sünnet Hz. Peygamber ve sahabenin sürekli amelidir. Sadece Kavli Sünnet değildir.

b. Kavli hadisleri sünnetten saymak alimlerin ıstılahındandır. Sahabenin anladığı sünnette daha fazla gerçekleştirilmiştir.

c. Sünnetle hadis arasında fark vardır. Bazı muhaddislerin hadislere sünnet adını vermeleri doğru değildir.

d. Dinde kaynak Kur'an ve mütevatir sünnettir. Yani yaşayan sünnettir. Namaz m enasik gibi ve cumhurun kabul ettiği bazı kavli hadislerdir. Diğerleri ise, ahad hadislerdir. Rivayet ve dirayeti kat'i olmayıp, ictihad mahallidir.

Cevaplar:

a. Daha önce geçtiği üzere, sünnet Hz. Peygamberin kavil, fiil ve tatbikatına şamildir. Alimler bu görüştedir.

b. Aynı şekilde ahad ve mütevatir hadislere de sünnet denilir.

c. Sünnet sadece, ‘mütevatir ameli veya yaşayan sünnettir’ demek doğru değildir. Bu yeni bir istılahdır. Şayet sünnet, mütevatir ameli olanla sınırlandırılsa, bir çok kavli hadisler, dinin bütün yönleri, ahkam, ahlak ve diğer hususları ihmal edilir. Kavli hadislere sünnet itikadı, muhdes değildir. Bilakis ilk asırda bilinen bir husustur.

Sahabenin Adaleti:

İddialar:

a. Cerh ve tadil alimleri, diğer ravilerde uyguladıkları cerh ve tadil kaidelerini sahabelere uygulamamış ve onların tümünü adil kabul edilmiştir. Halbuki bir çok muhakkik alim, onlar hakkındaki bu adalet sıfatını kabul etmemiştir. Örneğin el-Mukbili gibi.

b. Onlarda birer beşerdir. Başkasına arz olunan hata unutkanlık, yanılma ve hevaya uyma, beşeri tabiatları sebebiyle onlara da arz olunur.

c. Bunların içerisinde, dinlerinden irtidat eden kimseler olmuş, aralarında bir çok harp ve fitne vuku bulmuştur. Havz hadisinin buna işaret ettiği gibi.

c. Sahabeler birbirlerini tenkit edip aşağılıyorlardı. Onlar için caiz olan şey, bizler için niye caiz olmasın?

Cevaplar:

Adaletten maksat onların sahip oldukları mürüvvet, ahlak, bağlı oldukları takva ve doğruluk sebebiyle, sahip oldukları iman nedeniyle bilerek yalan söylememeleridir. Yoksa günahlardan, unutkanlık yanılma ve hatadan beri olduklarından değildir. Çünkü masumiyet ancak peygamberlere hastır. Dolayısıyla ilim ehlinden hiçbirisi, onların masum olduklarını iddia etmemiştir. Masum olamamaları da adaletli olmalarına ters değildir.

Yazar konuyla ilgili İbni Teymiye, el-Muallimi ve İbni Hibban gibi alimlerin sözlerini nakleder

b. El-Mukbili’nin sözünde delil yoktur. Sözüne de değer verilmez. Kendisi Mutezile çevresinde yetişmiş, kendini Şi’i fıkhına vermiş ve onun metoduyla etkilenmiş birisidir. Dolayısıyla sahabe hakkındaki hükmü, Mutezile sapıklığı ile Şi’i inhirafı karışmıştır.

c. Hiç şüphesiz onlarda birer beşerdir. Yanılma unutkanlık hata başkalarına arz olunduğu gibi onlara da arz olunur. Bu durum onların adaletli oluşunu etkilemez. Ancak başkalarından ayrıldıkları noktalar vardır; Hz. Peygamber’e çağdaş idiler, olaylara tanık oldular. Bunları hafızalarına yerleştirip ameli olarak uyguladılar. Ayrıca Hz. Peygamberden işittiklerini beraberce müzakere ettiler. Buna da ihtiyat ve dikkat ederek yaptılar. Şüphe edilen hadisin de rivayetinden kaçındılar. Bununla beraber hadis tenkitçileri, sahabenin her dediğini ve her rivayet ettiğini

almamıştır. Şayet onlarda bir hata veya yanılma olduysa bunu tenkit etmişlerdir. Kaldı ki, sahabeler bile, birbirlerinin hata ve yanılmasına susmayıp ikaz etmişlerdir.

d. Hiç şüphesiz ki, sahabelerden İslâm'dan irtidat eden veya mürtet olarak ölen kimse sahabe sayılmaz. Çünkü sahabe, Hz. Peygambere iman ederek onu görmüş ve İslâm üzere ölmüş kimsedir. Hiç şüphesiz bazı sahabeler arasında savaş ve fitneler olmuştur. Ama bu adaletli oluşlarını etkilemez. Yazar daha sonra sahabenin adaletiyle ilgili olarak, İbn Salah ve İbn Teymiye'nin sözlerini nakleder. İbni Teymiye şöyle der: "Sahabe hakkında nakledilen menfi sözler iki türlüdür. 1. Onlar hakkında nakledilmiş sözler ya yalan, ya da ekserisi tahrif edilmiş sözlerdir. 2. Doğru olanlarına gelince, bunların çoğu mazur görülebilen türden olup, onları günah olmaktan çıkarır, içtihat türüne sokar ki, içtihatta isabet edilirse iki ecir, hata edilirse bir ecir vardır. Hulefa-i Raşidin hakkında nakledilenler de bu baptandır. İşledikleri bazı günahlar varsa, bu onların faziletli ve sabikundan olmasına mani değildir.

e. Havuz hadisi mütevatirdir. Burada, Hz. Peygamber vefatından sonra irtidat edenleri kastetmiştir. Bunlar da sahabeden sayılmazlar ki, başka bir hadiste kastedilenin bunlar olduğu teyid edilmiştir. Sonra yazar, konuyla ilgili olarak el-Hattabi'nin sözlerini nakleder. Netice olarak yazar havuz hadisinin sahabe ile ilgisi olmadığını vurgular.

f. Sahabeler, birbirlerini yalanlamadılar. Ve ithamda da bulunmadılar. Enes b. Malik'in hadisinde bu, açıkça ifade edilmiştir. Kaldı ki, aralarında güven de vardı. Şayet aralarında hata, unutkanlık ve yanılma olursa, birbirlerine müracaatta bulunurlardı. Onlar da beşer idi, beşer olmalarından çıkmamışlardır. Yazar daha sonra İbni Şeybe gibi çağdaş müelliflerden konuyla ilgili sözler nakleder.

Ebu Hureyre Hakkındaki İddialar:

a. Ebu Hureyre geç Müslüman olduğundan dolayı bir çok hadislerini Hz. Peygamberden işitmemiştir. Bilakis sahabe ve tabiinden almıştır. Sahabenin mürselleri ise hüccet değildir.

b. Karın tokluğuna Hz. Peygamberin yanında bulunduğunu bilakis kendisi itiraf etmiştir. Dolayısıyla Hz. Peygamberle sohbetinde ihlaslı olmamıştır. Büyük sahabeler onu cerh etmiş, rivayetlerinden de şikayetçi olmuşlardır. Hatta Hz. Ömer, Hz. Osman ve Hz. Ali onu yalancılıkla itham etmişlerdir.

c. Hz. Ömer onu kamçılamış, şayet hadis rivayetini terk etmezse sürgün edeceğini bildirmiştir. Ancak, Hz. Ömer'in şehit edilmesinden sonra yeniden hadis rivayetine başlamıştır.

d. Çok unutkan birisi olup hafıza zayıflığından dolayı hadislerini kabul ettirmek için veya sahih olduğunu ispat ettirmek için meşhur kıssayı uydurmuştur.

e. Hz. Muaviye, Hz. Ali hakkında hadis uydurmak için Ebu Hureyre'yi yönlendirmiştir.

f. İlmi ve fıkhi görüşü olmayan birisidir. Dolayısıyla Hz. Ömer, onu şura ehline dahil etmemiştir.

g. Sahabenin avam tabakasındandır. Onun fazileti hakkında her hangi bir hadis varit olmamıştır.

h. Gafil olduğundan dolayı, İslâm dinine hurafeleri ve evhamları sokmak için İslâm düşmanları onu kullanmışlardır.

i. Hadis uyduran birisidir. Çok hadis rivayet etmesini fırsat bilerek hadislerini tezvir etmişlerdir.

j. Garabet ve hoş görünmeyen hadislerde teferrüt ettiği halde müslümanlar onun hadislerini kabul etmişler, getirdiği sorunlara rağmen onun hadislerini dinlerinin tamamından saymışlardır. Dolayısıyla öyle hurafe, İsrailiyat ve Mesihhiyat'tan olan şeyler nakletmiştir ki, bundan dolayı bir çok itham almıştır.

Daha sonra yazar Ebu Hureyre'nin reddedilen hadislerini örneklendirmiştir. Bunlar, sırasıyla şu hadislerdir: 1. Türbe hadisi, 2. Musarra hadisi, 3. Cünüplü iken oruç yoktur. hadisi, 4. Unutkanlık ve zekasının geriliği ile ilgili hadis.

Cevaplar:

a. Bir çok hadisi, Hz. Peygamberden işitmediği, onları sahabe ve tabiinden işittiği iddiası delili olmayan bir iddiadır. Bilakis, deliller bunun tersinedir. Ayrıca rivayet edipte Hz. Peygamberden rivayetini tasrih etmediği hadislerin metninde ona yetiştiği dönemde ondan işittiği anlaşılmaktadır. Birçok sahabe, Ebu Hureyre'nin Hz. Peygamber ile birlikte kalmasından dolayı, çok hadis rivayet etmesi konusunda şahitlik etmişlerdir. Ebu Hureyre'nin tabiinden rivayet ettiği herhangi bir hadis bilinmiyor. Sahabenin, tabiinden rivayet ettikleri hadislerin sayısı yirmiyi geçmemektedir. Kaldı ki, bunlar içerisinde sahih olmayanlarda vardır. Diğerleri ise, küçük sahabelerin onlardan rivayet ettikleridir. Ayrıca mürsel hadisle ihticac edilmediği malumdur.

b. Hz. Ömer, Hz. Osman ve Hz. Ali'nin Ebu Hureyre'yi tekzip ettiğini İbn Kuteybe Nazzam'dan nakleder. Sonra Nazzam'ın, dinde istikametli birisi olmadığını bir çok muhalif görüşleri bulunduğunu ve bir çok sahabeyi de itham ettiğini söyler. Ne yazık ki, Ebu Reyye okuyucuyu şaşırtmak için Nazzam'ın sözünü İbn Kuteybe'nin sözü olarak gösterir.

c. Hz. Ömer'in Ebu Hureyre'yi kamçıladığı ve hadis rivayetini terk etmezse onu sürgün edeceği dolayısıyla da, Hz. Ömer'in ancak şehit edilmesinden sonra yeniden hadis rivayetine başladığı iddiasına şöyle cevap verilir: Evvela bu rivayet zayıftır. Çünkü Ebu Cafer el-İskafi yoluyla gelmiştir ki, bu zayıf bir ravidir. Hz. Ömer'in yasaklamasına gelince, çok hadis rivayetini yasaklamak istemiştir. Çünkü çok hadis rivayet eden kimsede hata, yanılma ve muğalata olur. İnsanlar da bu rivayetlere göre hareket ederler korkusuyla o sözünü, Ebu Hureyre'ye söylemiştir. Nitekim Hz. Ömer, daha sonra, Ebu Hureyre'nin hadis rivayetine izin vermiştir. Kaldı ki, mezkur rivayet münkerdir.

d. Muaviye'nin Ebu Hureyre'yi Hz. Ali hakkında hadis uydurmaya yönlendirmesi, Ebu Cafer el-İskafi'nin uydurduğu bir olaydır. Zaten bu adam, hem Mutezili hem de koyu bir Şii'dir.

Zikrettiği hikaye için herhangi bir senet zikredilmemekte ve sağlam bir kaynaktan da gelmemektedir. Kaldı ki, Hz. Muaviye böyle bir şeye tenezzül edecek kadar onursuz değildir.

e. Ayrıca, Ebu Hureyre'nin Hz. Ali'nin zemmi hakkında rivayet ettiği hadisler nerede? Hadis alimleri, bu hadisler hakkında ne demiş? Acaba, Ebu Hureyre için bunu bir cerh mi saymışlardır? İskafi'nin zikrettiği şey, Şi'i bir desisedir. Bunun arkasında Muaviye ve Ebu Hureyre'yi kötülemek maksadını taşır.

f. Ebu Hureyre'nin avam kimselerden olduğu, hiçbir tabakada zikredilmediği ve fazileti hakkında da hiçbir rivayetin bulunmadığı iddiası doğru değildir. Çünkü o, hafız sahabelerin büyüklerinden ve fetva ehlinden birisidir. Nitekim Hz. Ömer onu Bahreyn'e vali yapmıştır. Hz. Muaviye'de onu birkaç defa Medine'ye vali olarak tayin etmiştir. Hiçbir tabakada zikredilmemiş olduğu sözü de doğru değildir. Çünkü Ebu Hureyre, Hudeybiye ile Mekke fethi arasında hicretin yedinci yılında hicret edenlerdendir. Fazileti hakkında bir rivayet yok demek te yanlıştır. Hz. Peygamber ile üç yıl beraber kalması ona fazilet ve şeref olarak da yeter. Kaldı ki, Hz. Peygamber, ona ve annesine dua etmiştir. Aynı zamanda Ebu Hureyre, Suffe ehlindendir. İmam Müslim onu, faziletli olan sahabelerden saymıştır. Ondan sonra yazar Ebu Hureyre'nin rivayet ettiği ve tenkit edilen mezkur rivayetleri tek tek cevaplandırır

g. Ebu Hureyre'nin alim ve fakih olmadığı iddiası da yanlıştır. Bilakis o, sahabenin alimlerinden olup, fetvada kaynak olan birisiydi. Nitekim bu konuda İbnu'l-Humam, Zehebi ve İbn Emir el-Hac onun fakih olduğuna dair sözleri mevcuttur.

Buhari Müslim Hakkındaki İddialar:

a. Alimler, Buhari ve Müslim'in birçok hadislerini tenkit etmiş ve her rivayetine itimat edilmeyeceğini, ayrıca zayıf hadislerin de bulunduğunu söylemişlerdir.

b. İbn Hacer ve Nevevi şerhlerinde birçok sorunlar yatmaktadır.

c. Bu iki esere bir çok İrailiyyat girmiştir.

d. Buhari ve Müslim'in sıhhatli oluşu isnat yönüyledir. Yoksa dirayet yönüyle değildir. Dolayısıyla hadislerinin metin yönünden tasfiye edilmesine ihtiyaç vardır.

Cevaplar:

a. Hiç Şüphesiz ki, Buhari ve Müslim Allah'ın kitabından sonra en sahih kitaplardır. Hadislerinin sıhhatinde herhangi bir itham yoktur. İslâm Ümmeti bu iki kitabı ilim ve amel yönüyle kabul etmiş, bir çok alim de bunu ifade etmiştir. Yazar, bu ifadelerinden sonra Nevevi, İbn Hacer, İbn Teymiye, Ahmet Şakir ve Dehlevi gibi çeşitli İslâm alimlerinin konuyla ilgili sözlerini nakleder.

b. Bazı sahih hadislerin müşkil olması onların batıl oluşunu göstermez. Çünkü, insanların idrak ve anlayışı değişiktir. Bilhassa söz konusu konular, gaybla ilgili olursa bu

böyledir. Binaenaleyh Nevevi ve İbn Hacer müşkil görülen hadisleri ne zaman zayıf ve sahih olmadığı hükmünü vermiş ki bu, itham konusu olsun?

c. Buhari ve Müslim üzerine müstahreçler yapılması, hakklarında her hangi bir töhmeti veya cerhi gerektirmez. Çünkü müstahreç yazanların maksadı, müstahreç yaptığı kitaba hizmet maksadıyladır. Dolayısıyla Buhari ve Müslim'e yapılan müstahreçler bu kabildendir. Kaldı ki, müstahreçlerin birçok faydaları vardır. Bunlar, isnadın yükselmesi, hadisin sıhhatinin ziyadeliği, hadisin tarik ve tercih çokluğuyla takviye edilmesi gibi faydaları bulunmaktadır.

d. Ayrıca İsrailiyyata dair rivayetlerinin tahdis edilmesine izin verilmiştir. Bununla ilgili rivayetler mevcuttur. Kaldı ki rivayet edilmesinin cevazı, illaki itikat edilmesini gerektirmez. Doğruya uygun olan alınır, uymayan ise, terk edilir. İsrailiyyat şer'i ölçülerle tartıldığı zaman bir tehlikesi yoktur. Nitekim hadisçiler bunların zayıf ve sahih olanını ayırmışlardır.

e. İmam Buhari sadece muhaddis değildir. Aynı zamanda müctehid imamlardandır. Müctehid olduğuna en büyük delil, babların tercemelerinde fıkhi istinbatların bulunmasıdır. Ayrıca bu bablarda birçok ayet ve hadis, sahabe ve tabiin fetvalarını zikretmektedir. Böylelikle o babın fıkhını ve istidlalini ortaya koyar. Dolayısıyla birçok ilim adamı onun kitabını şerh etmiş ve hakkında çeşitli telifler yazmışlardır ki, bunların sayısı 500'ü aşkındır.

Tenkit Edilen İki Hadis:

1."Yüz senenin başında şu an yer yüzünde bulunan hiçbir kimse hayatta kalmayacaktır" hadisidir. Bunu, Müslim, Ebu Davud, Tirmizi, Ahmed ve diğerleri tahriç etmişlerdir. Bu hadisten maksat, o asrın biteceği, o mecliste bulunan sahabenin kalmayacağıdır.

Sonra yazar, konuyla ilgili olarak alimlerin açıklamalarını getirir.

2."Yedi tane acve hurmasını sabahleyin yiyeni o gün zehir ve sihir tutmaz" hadisidir. Bunu, Buhari, Müslim, Ebu Davud, Tirmizi, İbn Mace, İmam Ahmed ve Darimi tahriç etmişlerdir. Ekseri alimlere göre, bu Medine hurmasıdır.

Yazar konuyla ilgili alimlerin sözlerini nakleder ve bu hadisin Nevevi bir mucizesi olduğunu söyler.

Hadisçilerin Metodu Hakkındaki İddialar:

a. Hadisçiler, hadisin metnine değil isnadına önem vermişlerdir. Eğer tenkitlerini metne yöneltmiş olsalardı isnat yönüyle sahih olan birçok hadis metin yönüyle zayıf sayılırdı.

b. Hadis ulemasının, rivayetler konusunda fıkhi bilgileri azdır. Kur'an'ın fıkhına az müracaat ederler. Hüküm ve fetvalarını genelde hadislerden çıkarırlar. Örneğin, "namazı üç şey

keser, bunlar; kadın, merkep ve siyah köpektir" hadisiyle amel ettikleri halde fıkıhçılar başka hadislere dayanarak bu hadisi reddetmişlerdir.

c. Hadisçiler raviler hakkında farklı cerh ve tadil değerlendirmeleri uyguladıklarından dolayı, hadislere verdikleri hükümlerde ihtilaf ederler. Bu sadece bir zevk işi olup herhangi bir ölçüye dayanmamaktadır. Binaenaleyh bu ilme ait kaidelerin tamamının doğru olması mümkün değildir.

Cevaplar:

a. Birinci iddia kesinlikle doğru değildir. Çünkü bu daha önce oryantalistlerin ortaya attığı bir iddiadır. Bilakis hadisçiler hadisi her yönüyle ele almışlardır. Hiçbir şeyi incelemeden geri bırakmamışlar, hadisin hem isnad ve hem de metinini araştırmışlardır. Şu ana kadar yazılan eserler bunun en büyük delilidir. "Eğer hadisçiler metin tenkidine yönelmiş olsalardı birçok hadis terk edilirdi" sözünün delile ihtiyacı vardır. Çünkü bu cüretkâr bir iddiadır.

b. kinci iddia ise, çok eskiye, dayanmaktadır. Rey ashabının nebevi hadis hakkında bilgileri olmayınca rey ve kıyasa kapılarak, hadis ehline ve uygulamalarına dil uzatmaya yeltenmişlerdir. Dil uzatılan, Kütüb-i Sitte ashabı, Süfyan b. Uyeyne, Hammad b. Zeyd, Abdurrahman b. Mehdi, Abdullah b. Mubarek, Yahya b. Main, Said el-Kahtan, İbn Hibban ve DareKutni fakih değiller mi? Muhammed Gazzali, fakihlerin hesabına hadis alimlerine dil uzatıyor. Böyle bir ayırım nereden geliyor? Halbuki hadis, fıkıh ve tefsir alimleri birbirini tamamlayan ve ümmetin taktirini kazanan kimselerdir.

Bu ifadelerinden sonra yazar konuyla ilgili olarak, İbn Salah ve Tahavi gibi alimlerden nakiller yapar.

c. "Üç şey namazı keser hadisini, Ebu Davud, Tirmizi, Nesai, İbn Mace, Darimi ve İmam Ahmed tahriç etmişlerdir. Sahabelerden bu hadisi nakledenler; Ebu Zerr, Ebu Hureyre, İbn 'Abbas, Enes b. Malik, Hz. Ayşe, Abdullah b. Mugaffel bu görüşe kail olmuşlardır. Alimlerden 'Ata, el-Hasan, el-Basri, İmam Ahmed, Zahiriler, İbn Teymiye, İbn Kayyim ve Şevkâni bu görüştedirler. Diğerleri ise, şu hadise dayanırlar, "Hiçbir şey namazı kesmez". Halbuki bu rivayet zayıf bir hadistir.

d. Hadisçiler raviler hakkında farklı cerh ve tadil değerlendirmeleri uyguladıklarından dolayı, hadislere verdikleri hükümlerde ihtilaf ederler iddiası, oryantalistlerden gelen bir şüphedir. Hadis ilminin eserlerine müracaat edenler, bu dalın ne kadar dikkate haiz bir ilim olduğunu anlarlar. Aslına bakılırsa bu ilim üç noktayı inceler.

1) Hadisi kabul edilen ravi kimdir?

2) Bu ravi nasıl tevsîk edilir?

3) Cerh ve tadil çelişirse uygulama nasıl olur? Buna götüren amil nedir?

Bu soruların cevabı şöyledir:

1) Raviyi kabul etmede belirli nitelikler vardır. Bunlar da zapt ile adalet nitelikleridir. Bu iki nitelik o ravide birleşirse sika sayılır. Dolayısıyla rivayeti kabul edilir.

2) Veya ravinin adaleti şöhret yoluyla sabit olur, yahut bir alimin tadil etmesiyle tadil edilir, zaptı da sika ravilere muvafakat ederse adaleti sabit olur.

3) Ravinin tadil sebebi zikredilmese bile, tadili kabul edilir. Çünkü tadil sebepleri çoktur. Bunların zikredilmesi de zordur. Ama cerh, ancak sebebi açıklanırsa kabul edilir. Zira cerh'in sebepleri azdır, zikredilmesinde de zorluk yoktur.

Belirli bir ravide şayet, cerh ve tadil çelişirse, cerh, tadil'e takdim edilir. Cumhur'a göre bu böyledir. Çünkü cerh eden kimsede fazla bilgi vardır. Tadil eden ise, ravinin zahirine göre hareket etmiştir. Buna karşılık, cerh eden kimse, ravide gizli bir durumu ortaya koyar. Ancak bu kaide mutlak anlamda değildir. Bazen tadil cerh'e mukaddem olabilir.

Hadisin Sahihlik ve Zayıflık Yönüyle İhtilaflar:

Bunu iki sebebe bağlayabiliriz;

1) Hadisin sıhhat şartları farklı olabilir. Hadis hakkında kendi içtihadı doğrultusunda hareket eder.

2) Hadisin sıhhati yönünden, şartların gerekliliği konusunda ihtilaf vardır. Örneğin bazıları, mürsel hadisi, başka şartlara haiz olduğundan sahih kabul etmektedir. Bazıları da ittisal şartı olmadığı için onu zayıf sayar. Ravide islâm mükellefiyet adalet ve zapt şartları olduğu zaman rivayet ehlindendir. Hadisçilerin ravi konusundaki tenkit ve cerh-tadil metotları, ihtiyat ve araştırmaya dayanır. Bunu inceleyen birisi, bu şartları taşıyan ravinin yalan söylemesine aklen ihtimal vermez. İşte, rical kitaplarını ve hadisçilerin metodunu okumayan birisi bu hakikati görmez.